

Razdelitev države v kulturne — prosvetne oblasti, — šolstvo in učiteljsvo.

Država se ima, po uredbi ministrstva o razdelitvi države na oblasti, razdeliti na 33 političnih oblasti. Zakon o občni upravi in zakon o oblasti in sreski samoupravi nam podrobno predložita delokrog teh oblasti. S politično, administrativno razdelitvijo je prizadeta tudi podlaga za prosvetno - kulturno administrativno razdelitev države.

Vprašanje pa je, če je za državo dobro, ako kratkoma akceptiramo politične oblasti tudi kot prosvetne oblasti, ako je to v interesu ustvarjanja enotne jugoslovanske kulture, ki bodi skupna last vseh treh plemen troimenega naroda in ki mora biti najvišje načelo pri vsakem koraku in vsaki uredbi naše državne prosvetne politike.

STATISTIKA.*

Predvidene politične oblasti nam nudijo približno sledečo sliko glede števila prebivalstva, šoloobvezne dece, razredov, učiteljsva in šol:

I. Glede prebivalstva in šoloobvezne dece v državi:

Oblasti:	Šoloobv. prebivalcev: 1	dece: 2
1. Ljubljanska (Ljubljana)	512.317	73.188
2. Mariborska (Maribor)	636.786	90.969
3. Krajiška (Karlovac)	717.269	102.467
4. Zagrebška (Zagreb)	796.264	113.752
5. Osješka (Osijek)	798.415	114.059
6. Sremska (Vukovar)	407.025	58.146
7. Baška (Novi Sad)	584.001	83.428
8. Beograjska (Beograd)	869.004	124.143
9. Podunavska (Smederevo)	402.421	57.488
10. Podrinjska (Šabac)	128.358	18.336
11. Valjevska (Valjevo)	133.984	19.140
12. Šumadinska (Kragujevac)	241.862	34.551
13. Moravska (Čuprija)	183.959	26.279
14. Požarevska (Požarevac)	218.959	31.265
15. Timoška (Zaječar)	240.506	34.358
16. Niška (Niš)	432.273	61.753
17. Vranjska (Vranje)	249.321	35.617
18. Kosovska (Priština)	418.052	59.721
19. Skopska (Skopje)	363.797	51.971
20. Bregalniška (Stip)	104.460	14.922
21. Bitoljska (Bitolj)	343.446	49.063
22. Raška (Čačak)	287.333	41.047
23. Užička (Užice)	214.271	30.610
24. Kruševska (Kruševac)	152.976	21.853
25. Zetska Cetinje)	341.266	48.752
26. Splitska (Split)	461.692	65.956
27. Dubrovnjska (Dubrovnik)	215.884	30.840
28. Tuzlanska (Tuzla)	547.410	78.201
29. Sarajevska (Sarajevo)	388.451	55.493
30. Mostarska (Mostar)	375.089	53.584
31. Travniška (Travnik)	279.414	39.916
32. Vrbaska (Banjaluka)	605.593	86.513
33. Bihaška (Bihać)	366.294	52.327

II. Potrebno povprečno število razredov in učiteljsva v državi:

Razredov in učiteljsva: 1	Šol: 2
1. Ljubljanska oblast	1.219 — 405
2. Mariborska oblast	1.516 — 505
3. Krajiška oblast	1.707 — 569
4. Zagrebška oblast	1.897 — 632
5. Osješka oblast	1.900 — 633
6. Sremska oblast	969 — 323
7. Baška oblast	1.390 — 463
8. Beograjska oblast	2.069 — 689
9. Podunavska oblast	958 — 319
10. Podrinjska oblast	305 — 101
11. Valjevska oblast	319 — 106
12. Šumadinska oblast	575 — 191
13. Moravska oblast	437 — 146
14. Požarevska oblast	521 — 173
15. Timoška oblast	572 — 190
16. Niška oblast	1.029 — 343
17. Vranjska oblast	593 — 197
18. Kosovska oblast	995 — 331
19. Skopska oblast	866 — 288
20. Bregalniška oblast	248 — 82
21. Bitoljska oblast	817 — 272
22. Raška oblast	684 — 228
23. Užička oblast	510 — 170
24. Kruševska oblast	364 — 121
25. Zetska oblast	812 — 270
26. Splitska oblast	1.099 — 366
27. Dubrovnjska oblast	514 — 171
28. Tuzlanska oblast	1.303 — 434
29. Sarajevska oblast	924 — 308
30. Mostarska oblast	893 — 298
31. Travniška oblast	665 — 221
32. Vrbaska oblast	1.443 — 481
33. Bihaška oblast	872 — 290

To bi bila povprečna števila šoloobvezne dece, razredov, učiteljsva in šol v posameznih oblastih, ki bi odgovarjala številu prebivalstva po posameznih oblastih. Nikakor ni to faktično

* Vse pod štev. 1 do 16 naznačene pripombe — v kolikor niso v prilogi — se nahajajo zaradi pomanjkanja prostora med noticami iste številke "Učit. Tov."

današnje stanje šolstva, ampak bo šele naloga zakona za osnovne šole, da dovede osnovno šolstvo v naši državi na gori navedeno stopnjo, ki je minimalno število, potrebno za uspešno povzdigo splošne ljudske izobrazbe in prosvete v državi.

Ta števila nam morajo biti pa tudi podlaga, ko presojamo potrebo uredbe šolske uprave. Nikakor današnje faktično stanje, ampak le račun, ki jemlje v obzir potrebno stanje šolstva za državo, nam omogoča velikopotezno ureditev prosvetne uprave. Le ta števila zamorejo biti trden temelj za razdelitev države v kulturno-prosvetne oblasti in ureditev državne prosvetne uprave, bodisi v personalnem ali teritorialnem oziru. Seveda niso v tem oziru nič manj važna tudi druga principijalna in načelna vprašanja, ki pridejo pri tej ureditvi v poštev.

SAMOUUPRAVA (AVTONOMIJA) ŠOLSTVA.

Samouprava šolstva se zrcali v tem, da se loči prosvetna uprava od politične državne uprave v samoupravni oddelček, ne samo v ministrstvu, temveč tudi kot podrejena upravna enota — in to do najnižje stopnje; ter, da je uprava v rokah šolskih strokovnjakov — na vseh stopnjah — kakor je enako n. pr. izvedeno pri pošti, sodišču itd.

Torej samouprava v teritorialnem in personalnem pogledu: to pa v svrhu čim svobodnejšega razmaha kulturnega in prosvetnega razvoja šolstva in narodne prosvete sploh, ki ima svojo oviro v dejstvu, da se je dosedaj morala razdelitev države v prosvetne oblasti in prosvetno upravo sploh, vedno ozirati na teritorialno politično razdelitev države in je bila tudi personalno z njo v zvezi.

Teritorialna, še bolj pa personalna šolska samouprava je za nas principijalno vprašanje, temelječe na tehtnih razlogih.

NACRT ŠOLSKEGA ZAKONA — IN PROSVETNA SAMOUUPRAVA.

Nacrt šolskega zakona ima z ozirom na prosvetno samoupravo sledeče določbe:

1. Z ozirom na teritorialno razdelitev države v prosvetne oblasti:

Čl. 172. Z ozirom na uspešno napredovanje osnovnega pouka in narodne prosvete se kraljevina razdeli na prosvetne oblasti.

Koliko prosvetnih oblasti je potrebno in katere upravne enote obsegajo, določa ministrski svet na predlog ministra prosvete, z ozirom na terenske in stvarne prosvetne razmere.

Ni potrebno, da se prosvetne oblasti zlagajo s samoupravnimi političnimi oblastmi.

Čl. 163. Minister prosvete razdeljuje na podlagi predloga prosvetnega inšpektorja in z ozirom na terenske in druge razmere šole v šolske okraje ter določa sedeže okrajnih šolskih nadzornikov.

2. V personalnem oziru:

Čl. 190. Vsaka prosvetna oblast ima svoj oblastni šolski odbor, — — — itd.

Čl. 191. Predsednik oblastnega šolskega odbora je prosvetni inšpektor, nadomešča ga podpredsednik, ki ga izvoli odbor iz svoje srede pri prvi redni seji.

POLITIČNA RAZDELITEV DRŽAVE — IN PROSVETNA SAMOUUPRAVA.

Tem določbam načrta šolskega zakona stoji nasproti določbe »uredbe o razdelitvi države na oblasti«, »zakona o občni upravi« in »zakona v oblastni in sreski samoupravi«.

V personalnem oziru:

Zakon o občni upravi:

Člen 1.: V občo upravo spadajo vsi posli iz sedanjosti pristojnosti ministrov za notranje posle, za prosveto itd.

Čl. 2. Posle obče uprave opravlja po navodilih v mejah zakona in pod nadzorstvom pristojnih ministrov v oblasti oblastni veliki župan, v srezu (kotaru, okraju) sreski poglavar.

Čl. 6. Občni upravi v oblasti načeljuje veliki župan. Njemu so podrejeni vsi uradi in organi obče uprave v oblasti; v mejah svoje pristojnosti jim daje naloge in navodila ter sprejema njih poročila.

Veliki župan je glede poslov, ki spadajo v pristojnost ministra za notranje posle, podrejen temu ministru, a glede poslov, ki spadajo v pristojnost drugih ministrov, dotičnim ministrom.

Čl. 8. Za opravljanje poslov se dodeljuje velikemu županu potrebno število pravnih in strokovnih referentov in pomožnega osebja itd.

Čl. 18. Sreski poglavar je neposredni izvrševalec obče upravne oblasti v srezu ter je pod nadzorstvom oblastnega velikega župana. V njegovo pristojnost spadajo vsi posli obče uprave razen onih, ki so s posebnimi predpisi naloženi drugemu oblastu.

Čl. 19. Sreskemu poglavarju se dodeljujejo po potrebi pravni in posebni strokovni referenti: sanitetni, tehniški, prosvetni itd. kakor tudi potrebno pomožno osebje.

2. V teritorialnem oziru:

Uredba o razdelitvi države na oblasti:

Čl. 2. Dve ali več manjših oblasti je dopustno spojiti v eno večjo. **Dokončno odločalo o tem oblastne skupščine dotičnih oblasti.** Vendar pa tudi tako obrazovana oblast ne sme imeti več nego 800.000 prebivalcev.

Zakon o oblastni in sreski samoupravi:

Čl. 88. Za izvrševanje večjih ekonomskih in kulturnih poslov, ki bi zahtevali skupno delovanje, se smeta dve ali več oblasti združiti. O tem odločajo oblastne skupščine z odobritvijo kraljevske vlade.

Čl. 2. V področje oblastne samouprave spadajo ti-le posli:

10. sodelovanje pri pospeševanju prosvete v oblasti;

11. sodelovanje pri strokovnem izobraževanju v oblasti; itd.

Zakon o občni upravi:

Čl. 20. Po posebnih razmerah smejo biti posamezni strokovni referenti postavljeni tudi za dva ali več srezov. Sedež dotičnega referenta določa, na predlog obl. velikega župana, minister za notranje posle **sporazumno z ministrom dotične stroke.**

V večjih srezih sme minister za notranje posle, na predlog obl. vel. župana, za posamezne kraje, ki so daleč od sreskega sedeža, ustanoviti sreske izpostave. Sreski izpostavi načeljuje uradnik s predpisanimi izpiti, ki ga določi za to minister za notranje posle na predlog obl. vel. župana. Ostalo osebje mu določa oblastni veliki župan, itd.

KULturno UJEDINJENJE IN UPRAVNA RAZDELITEV DRŽAVE.

Da je naš smoter priti čimprej tudi do vsem skupne in lastne enotne jugoslovanske kulture, o tem ni dvoma. Lahko bomo nazvali to enotno kulturo tudi državno kulturo, ker je naša država nacionalna država in bo torej ta enotna kultura tudi nacionalna kultura. Računati moramo s činjenico današnje različenosti kulture v državi, ki se deli po kulturnih skupinah, do danes še nepoznavajočih se kulturno med seboj, si kulturno v masi tujih, a stremeljih za ujedinjenjem vsega kulturno dobrega od vsake skupine, v enotno jugoslovansko kulturo, in gradečim in izpopolnjevačim to kulturo kot državno nacionalno kulturo.

Razdelitev države na oblasti vpliva gotovo tudi na ta naš kulturni cilj države in je gotovo velik predpogoj državne bodočnosti: ker kulturno propadajoče države propadajo tudi politično!

V tem oziru se pojavlja dvojno vprašanje: Ali je važnejši in višji kulturni moment ali administrativni moment pri razdelitvi države? Kulturni moment zahteva čim večjih, torej močnejših kulturnih enot; administrativni moment pa zahteva manjših in hitro poslujočih enot. Kulturni moment zahteva velikih enot, kot gospodarski, da mu je zagotovljena življenska sposobnost, male enote gospodarsko in kulturno le životarijo, vegetirajo!

Pojavlja se torej vprašanje kulturnih — prosvetnih oblasti in političnih — administrativnih oblasti.

Ni dovolj, če se zrcali stremljenje h kulturnemu zblizanju in enotnosti le v kulturnem centru — ministrstvu prosvete — razblini in razprši se pa podrejene kulturne centre.

Razdeliti sedanje kulturne skupine, s politično razdelitvijo države, se pravi oslabilo sedanje že organizirane kulturne celote na škodo kulturnemu napredku njih samih in na škodo zblizanju in kulturnemu ujedinjenju teh celot v močno edinstveno jugoslovansko kulturo; to se pravi pogrti jih v centrifugalni vrtnec, še v več kulturnih smeri; to se pravi vzeti jim življensko moč velikopoteznega kulturnega življenja. Čimveč prosvetnih oblasti, temveč različnosti in tem manj enotnosti!

Priznati moramo, da se mora v javni kulturi zrealiti tudi značaj splošnih razmer in da mora tudi v organizacije prosvete priti do izraza državnopravnih razmer. Vendar je pa paziti, da se ne razdrobi in razprši pri tem ono, kar nam more v resnici ostati skupnega, da se ne razprši v več smeri javna izobrazba, da se ne razprši v centrifugalni vrtnec kultura. Ako je kaj, kar nam mora biti skupnega, je to prav gotovo kultura. Samo duševni princip zmora različne neenakosti, ki pri nas obstojajo, od časa do časa polagoma izravnavati in dovesti časoma do popolne edinstvi, ki jo zahteva močna državna kultura na kateri naj temelji močna država.

Vrhovni princip naše državne prosvetne politike in z njo ureditev prosvetne uprave mo-

ra stremeti za tem, da kulturno ojači — in ne oslabi! — vse sedanje kulturne činitele in odločno zahteva v to svrhu večjih prosvetnih oblasti, kakor so dosedanje politične.

VRHOVNI KULTURNI PRINCIP — ŠOLSTVO IN RAZDELITEV DRŽAVE.

Gotovo je šolstvo prvi nositelj in faktor za uresničenje gorenjega kulturnega principa; torej se mora tudi na gorenji kulturni princip in na njega smotre ozirati v prvi vrsti pri ureditvi šolstva in prosvetne uprave; v prvi vrsti osnovnega šolstva.

Zavedati se moramo, da izpričevalo in merilo za stopnjo državne kulture ni izobrazba posameznih protežiranih in posedujočih stanov in razredov, temveč je ravno splošna izobrazba, ki jo goli osnovno šolstvo. Ona je temelj tega, kar potrebuje država in prosvetna uprava, da izpelje reforme na višjih stopnjah šolstva.

Potreba ustvarjanja zdrave in močne jugoslovanske kulture narekuje vzporedno zahtevo regeneracije bodočih generacij v kulturnem stremljenju in tozadevnem državnem čustvovanju, da bo izšla naša država kot enotna pomlajena sila na kulturno, politično in gospodarsko polje Evrope in svetovne trgovine; gre tudi za to, da se v vseh državljanih vzbudi čut enotne državne jugoslovanske kulture in se ga v njih dviga in v njih ohrani — in to doseže le šola.

Zato pa ne zadošča le enotno vodstvo v glavnih vprašanjih naše prosvetne politike in upravne ureditve, temveč tem enotnejše vodstvo in ureditev tudi v podrobnih vprašanjih, da se z njimi ne razblini in imiči to, po čemer stremi vrhovni kulturni princip; potreba je tem tesnejše zveze tudi podrejenih prosvetno-kulturnih enot, ki morajo biti v to svrhu tem večje, da se ne bo gnalo z administrativnimi neenakostmi vrhovni kulturni princip v centrifugalni vrtnec upravne neenotnosti, ki vodi do kočnega razpada in oslavljenja smotra edinstvene državne kulture.

Neobhodna potreba je v to svrhu uveljaviti člen 88 zakona o oblastni in sreski samoupravi in združiti več političnih oblasti v skupne kulturno prosvetne oblasti.

Ne v svrhu administrativnih načel, ampak v svrhu kulturno-prosvetnih stremljenj in izpeljave zakonov in odredb, v svrhu enotnosti kulturno-prosvetnih stremljenj, ki jih zakoni in odredbe ne predvidevajo, je to potrebno.

SKUPNI ŠOLSKI ODBORI ZA VEČ DRŽ. POLIT. OBLASTI.

In temu kulturno-prosvetnemu stremljenju daje smer Oblastni Šolski Odbor (naš višji šolski svet), katerega nalogo predvideva čl. 193 načrta šolskega zakona. Ta oblastni šolski odbor bi moral biti skupen za več političnih oblasti, v smislu čl. 88 zak. o oblastni in sreski upravi, in bi bil predstavitelj kulturno-prosvetne smeri dotične prosvetne oblasti in kulturne celote.¹⁰

Vodstvo te prosvetne oblasti predvideva čl. 173 načrta šol. zak., ki se glasi: »V vsaki prosvetni oblasti se imenuje s kraljevim ukazom, na predlog ministra prosvete, po enega¹¹ višjega šol. nadzornika — prosvetnega inšpektorja itd.«

S tem bi bila osigurana smer, da se stremljenje k edinstveni skupni kulturi ne razblini in ne razprši tudi z administrativno — načelnimi ukrepi in s šolstvom sploh.

Tesnejšo kulturno vez in smer v šolstvu nam osigurajo tudi členi načrta šolskega zakona, ki govorijo o svetovnih šolskih rastopih:

Čl. 201 pravi: »Vsi nastavniki državnih osnovnih šol v jednom šolskem srezu tvorijo sresko nastavniško večje, kot njega polnopravni člani, — po velikih mestih, kje sta po dva ali več nadzornikov, tvorijo vsi nastavniki, brez ozira na število nadzornikov eno nastavniško večje.«

Čl. 205.: »Prosvetni inšpektor skliče enkrat v letu vse šolske nadzornike svoje oblasti v oblastno nadzorniško večje, radi sporazuma o enotnem delu in postopanju in radi pretresanja važnih, načelnih vprašanj, ki se nanašajo na šolstvo, pouk, ureditev šol, učne knjige, učne načrte in vse drugo, kar se tiče cele oblasti.¹²

Čl. 207.: Kadar se v letu pokaže potreba in možnost, skliče minister prosvete vse oblastne inšpektorje v inšpektorsko večje.¹³

Te določbe nam vsaj deloma omiljujejo razblinjenje enotnega prosvetnega dela, ki ga ogroža razdelitev države na 33 političnih oblasti, če ostanejo v isti velikosti tudi prosvetne oblasti.

Toliko z ozirom na kulturno stran in kulturne zahteve pri ureditvi šolstva!

V administrativno - personalnem pogledu pa moramo priznati, da bi bilo v interesu šol-

Stojimo pred alternativo: kulturno nasilje razdelitev sedanjih že organiziranih kulturnih skupin po političnih oblastih in taka prosvetna uprava — to bi se reklo vladati po načelu "divide et impera"; ali pa pot ojačenja sedanjih kulturnih celot, pot odkritega medsebojnega spoznavanja, upoštevanja in kulturnega sporazuma ter taka prosvetna uprava, kar bi bilo tudi podlaga splošnega sporazuma in notranje močnega države.